



สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย



สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร



สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร



เรื่อง **“สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย”**

ปีที่พิมพ์ กรกฎาคม ๒๕๕๖

จำนวนหน้า ๔๘ หน้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร
สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๔-๕

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๒

ข้อมูล/พิสูจน์อักษร อรทัย แสนบุตร

พิมพ์ ดลธิ จุลนานนท์

ศิลปกรรม/ปก ทิพย์วิมล อ่อนกลิ่น



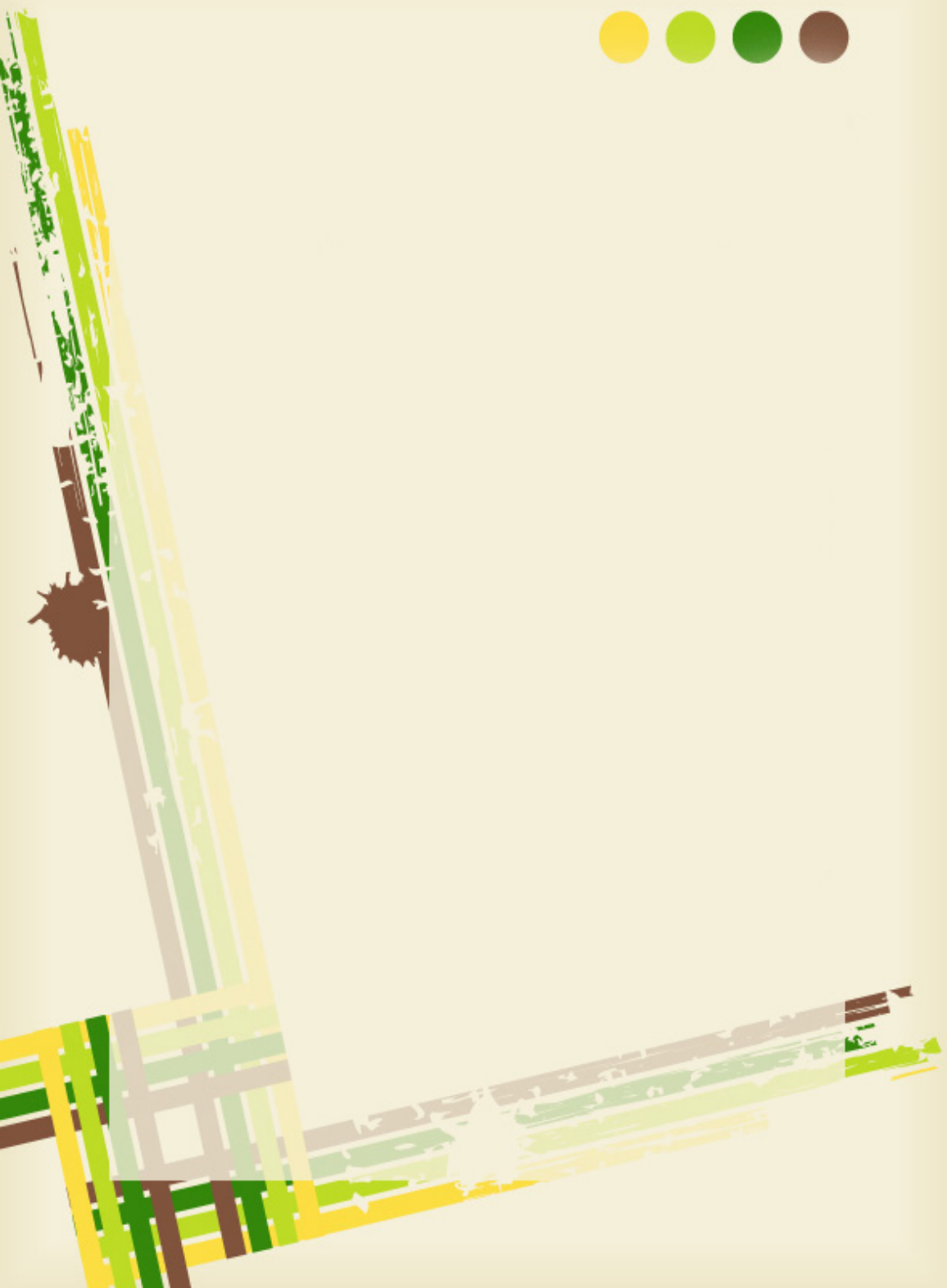
คำนำ



จุลสาร เรื่อง “สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมือง
ในระบบประชาธิปไตย” จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่แก่นักเรียน
นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่อง
สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยเนื้อหา
ภายในเล่มจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า “สิทธิ” “เสรีภาพ” และ
“หน้าที่” ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิ
เสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๕๕๐ รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตาม
วิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะประชาธิปไตยที่แท้จริงมิได้เกิดขึ้น
เพียงเพราะมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ
เท่านั้น แต่หัวใจที่แท้จริงของการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้อง
มาจากประชาชนที่มีความตระหนักและมีความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพ
และหน้าที่ของตนเอง ที่พึงมีต่อสังคมส่วนรวม ดังนั้น การฝึกฝนและ
พัฒนาตนเองเพื่อก้าวข้ามสู่ความเป็นพลเมือง จะส่งผลให้สังคมโดยรวม
และประเทศชาติมีความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
การให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวจะเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน และจุดประกาย
ให้คนในสังคมเริ่มตระหนักและเห็นความสำคัญของความเป็นพลเมือง
ในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง









สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

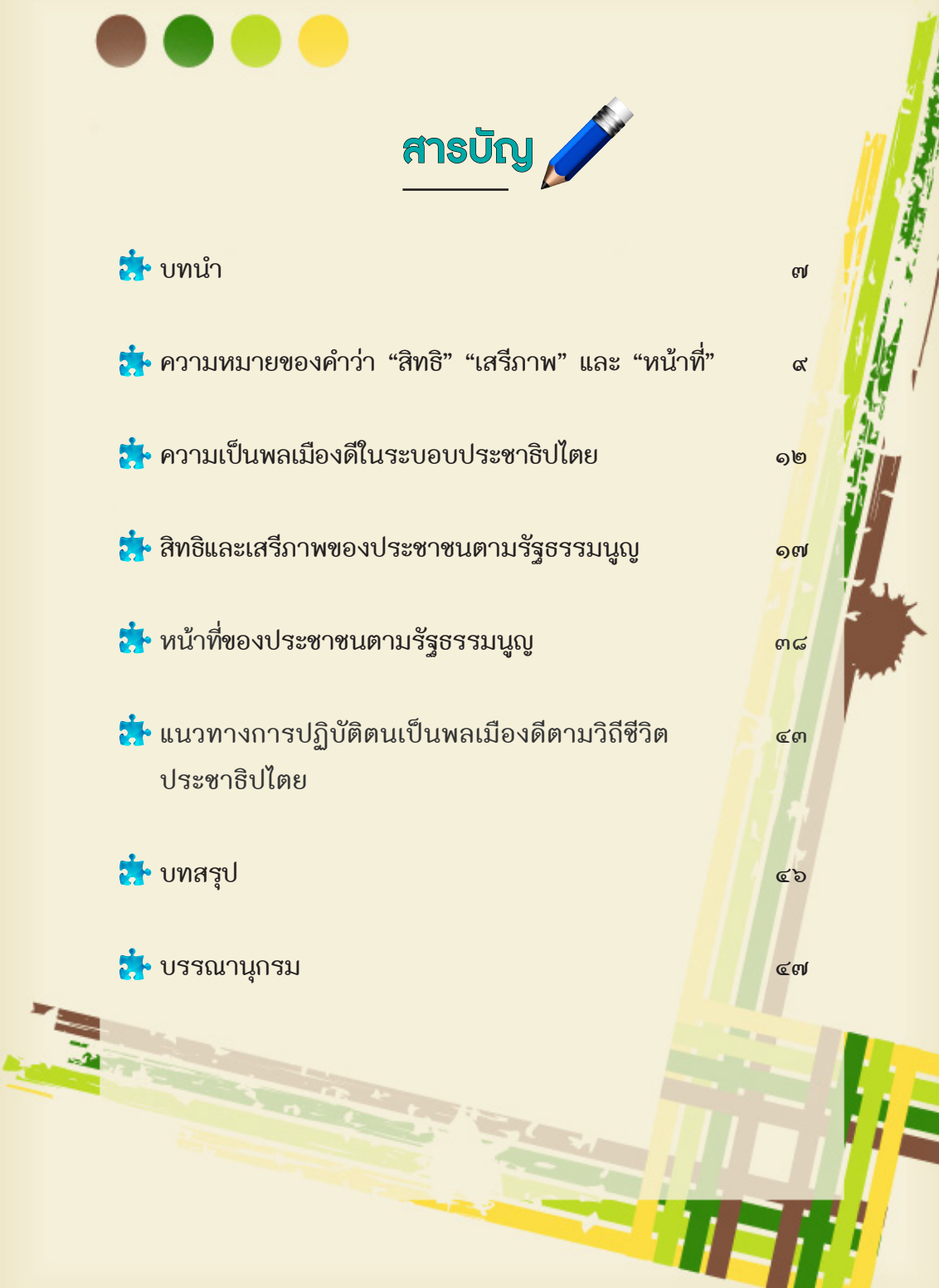


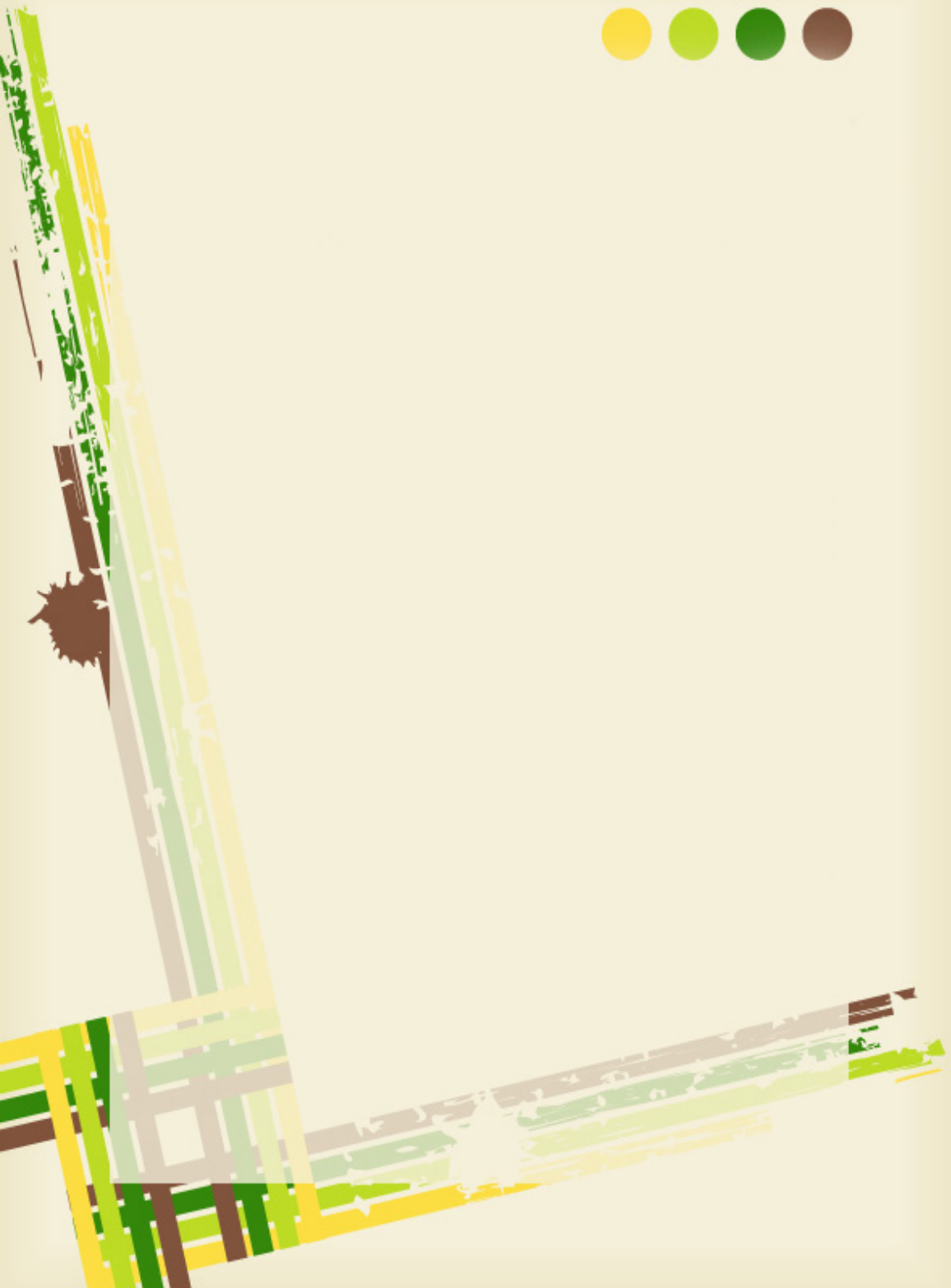


สารบัญ



- | | |
|--|----|
|  บทนำ | ๗ |
|  ความหมายของคำว่า “สิทธิ” “เสรีภาพ” และ “หน้าที่” | ๙ |
|  ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย | ๑๒ |
|  สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ | ๑๗ |
|  หน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ | ๓๘ |
|  แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิต
ประชาธิปไตย | ๔๓ |
|  บทสรุป | ๔๖ |
|  บรรณานุกรม | ๔๗ |







บทนำ

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และมีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปในวงกว้าง หากผู้ที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคมยังไม่สามารถเจรจาข้อยุติ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดแก่คนส่วนใหญ่ในสังคม

ทางออกของประเทศไทยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนในประเทศที่จะต้องร่วมกัน สร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในสังคมไทย เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่วิถีประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน โดยในส่วนของประชาชนเองต้องก้าวข้ามสู่ความเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกความเป็นพลเมือง รู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาค มีความยินดีปฏิบัติหน้าที่พลเมืองด้วยความเต็มใจ และรับผิดชอบต่อส่วนรวม

หากพิจารณาในส่วนของรัฐธรรมนูญ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในช่วงแรก ๆ รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการใช้คำว่า “ราษฎร” ในความหมายของคำว่า ปวงชนหรือประชาชน ที่เข้าใจกันในปัจจุบัน โดยไม่มีการใช้



คำว่า “พลเมือง” เลย แต่เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว คำว่า “ชน” หรือ “ปวงชน” หรือ “ประชาชน” จะเข้าแทนที่คำว่า “ราษฎร” ดังปรากฏในมาตรา ๒ ซึ่งบัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวสยาม พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” และต่อมาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๙ จึงหันมาใช้คำว่า อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย ถึงแม้ในรัฐธรรมนูญจะไม่ใช้คำว่า “ราษฎร” ในฐานะที่มาของอำนาจการปกครองสูงสุดแล้วก็ตาม คำว่า “ราษฎร” จะยังคงใช้ในความหมายของผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรต่อมา ส่วนการนำคำว่า “พลเมือง” มาใช้ในบริบทของรัฐธรรมนูญนั้น มีมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. ๒๔๗๕ ในบริบทของขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพที่ว่า ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ “หน้าที่พลเมือง” หลังจากนั้นคำว่า “พลเมือง” ก็ใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ในบริบทของ “หน้าที่พลเมือง” มาโดยตลอด และยังไม่เคยใช้ในบริบทของ “สิทธิ” หรือ “อำนาจ” เลย



ความหมายของคำว่า “สิทธิ” “เสรีภาพ” และ “หน้าที่”

คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” เป็นคำที่มักอยู่ควบคู่กัน โดยรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมาได้กำหนดเรื่องสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ คำว่า “สิทธิ” มีคำคู่กันอยู่คือ “หน้าที่” ไม่ว่าจะเรื่องใด ๆ ก็ตาม เมื่อมี “สิทธิ” ก็ย่อมมี “หน้าที่” คู่กันเสมอ เมื่อเราเกิดมาเป็นคนไทยมีสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญไทยกำหนด เราก็ย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในฐานะเป็นคนไทยด้วยเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย เราจึงควรมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำที่เกี่ยวข้องเหล่านี้กันเสียก่อนในเบื้องต้น

“สิทธิ” คือ ประโยชน์หรืออำนาจของบุคคลที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองมิให้มีการละเมิด รวมทั้งบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการละเมิดด้วย เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว สิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในการเลือกอาชีพ ถิ่นที่อยู่ การเดินทาง สิทธิในทรัพย์สิน เป็นต้น

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายความหมาย “สิทธิ” ไว้ว่า “อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย”



“เสรีภาพ” เป็นคำที่ถูกใช้เคียงคู่กับคำว่า “สิทธิ” เสมอว่า “สิทธิเสรีภาพ” จนเข้าใจว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน ทั้งที่แท้จริงแล้ว คำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเอง โดยไม่มีบุคคลอื่นใดอ้างหรือใช้อำนาจแทรกแซงเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น และเป็นการตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย แต่การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้วแต่ละคนจะตัดสินใจกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งใดนอกเหนือ นอกจากต้องปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ย่อมต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม

คำว่า “หน้าที่” ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ แต่เมื่อนำคำว่า “หน้าที่” รวมกับคำว่า “ชนชาวไทย” เป็น “หน้าที่ของชนชาวไทย” ดังที่ปรากฏในหมวด ๔ ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คณิน บุญสุวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือบทบาทนุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย (ฉบับสมบูรณ) ว่า คือ ภาระและความรับผิดชอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดบังคับให้บุคคลซึ่งเป็นชนชาวไทยต้องปฏิบัติ หรือกระทำให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย เมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดว่าการกระทำใดเป็นหน้าที่ของพลเมืองแล้ว ถ้าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติ ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายและจะถูกลงโทษ อย่างไรก็ตาม หน้าที่



ของชนชาวไทย ถือว่าเป็นภาวะและความรับผิดชอบของประชาชนชาวไทยทุกคนที่ต้องยึดถือปฏิบัตินั่นเอง

สิทธิและหน้าที่จึงเป็นสิ่งคู่กัน เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ ประชาชนของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่ แต่จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้น ๆ และแน่นอนว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีสิทธิมากกว่าการปกครองในระบอบอื่น เพราะมีสิทธิที่สำคัญที่สุด คือ สิทธิในการปกครองตนเอง

ดังนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่นั้น คำตอบคงไม่ได้อยู่ที่การมีรัฐธรรมนูญที่ดีและสมบูรณ์แบบเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับประชาชนในประเทศจะต้องเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน และชุมชนอย่างเข้มแข็ง ที่สำคัญคือ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความเต็มใจโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี สร้างสรรค์และจรรโลงสังคมโดยรวม ทั้งนี้ เพื่อให้การเมืองภาคพลเมืองสามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง



ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย

การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หากประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายภายใต้หลักสิทธิ เสรีภาพ และหลักความเสมอภาค ขาดความเป็นพลเมือง ซึ่งจะต้องมี **“สำนึกพลเมือง”** อยู่ในจิตใจ การพัฒนาประชาธิปไตยโดยแท้จริงก็จะไม่ประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักและเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองของประเทศอย่างถูกต้อง เราจึงควรมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า **“พลเมือง”** ซึ่งมีความแตกต่างจากคำว่า **“ราษฎร”** และ **“ประชาชน”** ที่คนทั่วไปมักเข้าใจคลาดเคลื่อนและใช้ปะปนกัน

พจนานุกรมไทย ฉบับ อ.เปลื้อง ณ นคร ให้ความหมายของคำว่า **“ราษฎร”** หมายถึง ชาวเมือง ไม่ใช่เจ้า เป็นสามัญชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในรัฐ ให้นัยเชิง **“ผู้ถูกปกครอง”**

“ประชาชน” หมายถึง คนของประเทศ บุคคลที่ถือสัญชาติ และได้รับสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้ความหมายนัยเชิง **“การมีสิทธิ”**

ส่วน **“พลเมือง”** แปลตามตัวอักษรภาษาไทย หมายถึง กำลังของเมือง หรือกำลังของประเทศ

คำว่า **“พลเมือง”** หากพิจารณาตามศัพท์ภาษาอังกฤษมาจากคำว่า **“citizen”** มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า **“civitas”**



หมายถึง คนที่รวมกลุ่มกันอยู่ในเมืองหรือในชุมชน พัฒนาการและการขยายตัวของความเป็นพลเมืองเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับความเติบโตของเมือง และการถือกำเนิดของรัฐชาติ

ดังนั้น พลเมือง คือ คนที่อาศัยอยู่ในรัฐ ทำหน้าที่เป็น “กำลังสำคัญ” ของรัฐในด้านต่าง ๆ ให้นัยเชิง “การมีสำนึกในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ” ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และรัฐ และพลเมืองที่ดีทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกัน

หากวิเคราะห์ตามความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ การเป็น “พลเมือง” ย่อมดีกว่าการเป็น “ประชาชน” อย่างแน่นอน และการเป็น “ประชาชน” ย่อมดีกว่าการเป็น “ราษฎร” เพราะการที่ประชาชนมี **“สำนึกของความเป็นพลเมือง”** ย่อมตระหนักว่าตนเองเป็นกำลังของรัฐ มีส่วนรับผิดชอบต่อประเทศชาติในฐานะเจ้าของประเทศ รู้จักสิทธิของตนเองและเคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับว่าตนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมร่วมกัน อาทิ หน้าที่ในการเสียภาษี หน้าที่ในการดูแลสมบัติสาธารณะ ตลอดจนร่วมมือมีหน้าที่กำลังสร้างสรรค์ความเจริญให้กับประเทศชาติ

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตในภาษาไทย ให้ความหมายของคำเหล่านี้ไว้ไม่แตกต่างกัน เช่น ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายคำว่า “ราษฎร” ไว้ว่า หมายถึง พลเมืองของประเทศ ให้ความหมายคำว่า “พลเมือง” ไว้ว่า หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ ส่วนคำว่า “ประชาชน”



กลับไม่มีการให้ความหมายไว้ในพจนานุกรม มีเพียงคำว่า “ประชา” ซึ่งให้ความหมายสั้น ๆ ไว้ว่า หมายถึง หมู่คน ซึ่งการกำหนดนิยามของคำเหล่านี้อย่างคลุมเครือ ส่งผลให้คนทั่วไปจึงไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างของนัยที่ซ่อนอยู่ในระหว่างคำเหล่านั้นได้

การที่คนในสังคมมีความคลุมเครือในตำแหน่งแห่งที่ของตน ในฐานะ “คนในรัฐ” ส่งผลให้ขาด “สำนึกของความเป็นพลเมือง” ขาดความตระหนักว่า ตนเองเป็นกำลังสำคัญในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้น เมื่อเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า “พลเมือง” พอสังเขปแล้ว ก็เชื่อได้แน่ว่าการแสดงออกซึ่งความเป็นพลเมืองดีของคนในสังคมจะดำเนินไปอย่างถูกต้องของคลองธรรม และสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เป็นเจ้าของชีวิตและมิตินิและเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน จึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมีอิสรภาพซึ่งนำไปเกิดภาวะ “ความเป็นพลเมือง” ที่เป็นอิสระ พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบตนเองได้

๒. ความเห็นของคนเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ มี “ความเป็นพลเมือง” ล้วนแต่เท่าเทียมกัน จึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน



๓. การยอมรับความแตกต่าง การที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ มีเสรีภาพ ประชาชนจึงต้องมีความแตกต่างและย่อมจะต้องยอมรับความหลากหลายของประชาชนด้วยกันเอง และเพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความแตกแยกในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

๔. การเคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยนั้นทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองหรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่นหรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ ท้ายที่สุดประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมีขอบเขต ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “ความเป็นพลเมือง” จึงต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๕. ความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพและรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “ความเป็นพลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิและเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย เนื่องจากสังคมหรือประเทศชาติจะดีขึ้นหรือแย่ลงก็ด้วยการกระทำของคนในสังคม “ความเป็นพลเมือง” จึงเป็นสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศและเป็นเจ้าของสังคม “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจแล้วทำให้สังคมเสื่อมลงไป หากเป็น



ผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม โดยมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและช่วยกันทำให้สังคมดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

๖. ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม

การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน จะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีประชาชนในรัฐมี “ความเป็นพลเมือง” ที่เข้าใจหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามสมควร ทั้งในเรื่องหลักประชาธิปไตยหรือการปกครองโดยประชาชน และหลักนิติรัฐหรือการปกครองโดยกฎหมาย เข้าใจเรื่องการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ติดตามความเป็นไปและมีส่วนร่วมในเรื่องการบ้านการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และแสดงกิจกรรมทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยตามครรลองประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิและรู้จักที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น

ธีโอดอร์ รูสเวลต์ รัฐบุรุษของสหรัฐอเมริกา กล่าวไว้ว่า “สิ่งสำคัญประการแรกของการเป็นพลเมืองดี คือ เขาจะต้องสามารถและตั้งใจที่จะดึงพลังในตัวของเขาออกมา”

ดังนั้น ประชาชนของประเทศประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ จึงต้องฝึกฝนตนเองให้มีความสำนึกพลเมือง ซึ่งทำให้มี “ความเป็นพลเมือง” ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งนี้ ถ้าประชาชนเป็น “พลเมือง” ก็เชื่อแน่ว่าจะเกิด “สังคมพลเมือง” และประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง



สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้นำเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรก ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” และ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” แม้ว่าจะวางหลักไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ในเมื่อไม่มีกฎหมายมารองรับในบางเรื่องจึงมีการละเมิดจนเกิดผลเสียต่อการปกครองบ้านเมือง เช่น การตั้งสมาคมคณะราษฎร ที่มีกิจกรรมในทางการเมืองประหนึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มุ่งเน้นส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จนกระทั่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคณะราษฎรกับขุนนางชั้นสูง เป็นต้น

นับแต่นั้นมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นประการสำคัญเสมอ เพราะมองว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นเกียรติยศและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากละเลยหรือไม่คุ้มครองเรื่องเหล่านี้ ย่อมส่งผลต่อเกียรติภูมิของ



ประเทศชาติอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ สภาว่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดกรอบการจัดทำไว้ว่า “...มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น...” และในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ สภาว่างรัฐธรรมนูญก็ได้ยึดกรอบดังกล่าว และได้ขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้กว้างขวางขึ้น พร้อมทั้งได้กำหนดออกมาเป็นส่วน ๆ เพื่อความเข้าใจของประชาชนผู้ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ ดังปรากฏอย่างชัดเจนในหมวด ๓ ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีการกล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้เป็นการเฉพาะ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. คักดีศรีของความเป็นมนุษย์

มาตรา ๔ คักดีศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงคักดีศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้



มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

๒. ความเสมอภาคของบุคคล

มาตรา ๕ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน



มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน



มาตรา ๓๐ วรรค ๓ การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม
ต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ
ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะ
ของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา
การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติ
แห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรา ๓๑ บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่
อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและ
เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป

๓. สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย
การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย
หรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษา
ของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการ
โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับและการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือ
หมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและ
เสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมาย
บัญญัติ



มาตรา ๓๙ บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

๔. สิทธิของผู้ต้องหา พยาน และผู้เสียหายในคดีแพ่ง และคดีอาญา

มาตรา ๓๙ วรรค ๒-๓ ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้



มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้

(๑) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง



(๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(๓) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(๔) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(๕) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๖) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ



(๗) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(๘) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

๕. สิทธิของเด็ก

มาตรา ๔๙ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น





มาตรา ๕๒ เด็กและเยาวชน มีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ตามศักยภาพ ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๘๐ รัฐจะต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

๖. เสรีภาพในการนับถือศาสนา

มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและ ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น

มาตรา ๗๙ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน และศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

๗. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

มาตรา ๔๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมาย โดยวิธีอื่น

๘. เสรีภาพในการศึกษา

มาตรา ๕๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๘๐ รัฐต้องพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๙. สิทธิในทรัพย์สิน

มาตรา ๔๑ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ



มาตรา ๔๒ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะกิจการของรัฐเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน การอนุรักษ์โบราณสถานและแหล่งทางประวัติศาสตร์ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายจากการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่งต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาด การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ ความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน และประโยชน์ที่รัฐและผู้ถูกเวนคืนได้รับจากการใช้สอยอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสาม และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

๑๐. สิทธิในบริการสาธารณสุข

มาตรา ๕๑ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสมและได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขจากรัฐซึ่งต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐอย่างเหมาะสม โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและทันต่อเหตุการณ์

มาตรา ๘๐ รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย





๑๑. สิทธิของคนชรา

มาตรา ๕๓ บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๘๐ รัฐต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

๑๒. สิทธิของคนไร้ที่อยู่อาศัย

มาตรา ๕๕ บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

๑๓. สิทธิของคนพิการหรือทุพพลภาพ

มาตรา ๕๔ บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

บุคคลวิกลจริตย่อมได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ

มาตรา ๘๐ รัฐต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

๑๔. สิทธิของผู้บริโภค

มาตรา ๖๑ สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับข้อมูลที่เป็นความจริง และมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

ให้มีองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภค ทำหน้าที่ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการตราและการบังคับใช้กฎหมายและกฎ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ให้รัฐสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการขององค์การอิสระดังกล่าวด้วย

๑๕. สิทธิของผู้ใช้แรงงาน

มาตรา ๔๔ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน รวมทั้งหลักประกันในการดำรงชีพทั้งในระหว่างการทำงานและเมื่อพ้นภาวะการทำงาน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ





๑๖. สิทธิของชุมชนท้องถิ่น

มาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

๑๗. เสรีภาพในการรวมกลุ่ม

มาตรา ๖๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๖๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ



การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา ๖๕ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจกรรมในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการเมืองปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้

การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมือง ต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง ตามจำนวนที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งเห็นว่ามีมติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมือง ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย



ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับดังกล่าวขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป

๑๘. สิทธิในการรับรู้และมีส่วนร่วม

มาตรา ๕๖ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๗ บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในเรื่องดังกล่าว

การวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ การวางผังเมือง การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการออกกฎที่อาจมีผลกระทบต่อส่วนได้เสีย



สำคัญของประชาชน ให้รัฐจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างทั่วถึงก่อนดำเนินการ

มาตรา ๕๘ บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน

๑๙. สิทธิในการร้องทุกข์และฟ้องคดี

มาตรา ๕๙ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันรวดเร็ว

มาตรา ๖๐ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคล ให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น

มาตรา ๒๘ วรรค ๓ บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา ๒๔๕ และมาตรา ๒๕๗ สิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินหรือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ



มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๒ สิทธิในการร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณาว่ากฎหมายใดจะขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่

มาตรา ๒๒๓ สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ทั้งนี้ หากได้พิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญนั้น จำแนกออกได้ ๓ ประเภท คือ

- (๑) สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล
- (๒) สิทธิและเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ และ
- (๓) สิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

กล่าวได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของประชาชน นอกจากจะได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญแล้ว ในความเป็นประชาคมโลกที่มีความแตกต่างกันตามอัตลักษณ์ของแต่ละประเทศ จึงมีวิถีปฏิบัติต่อประชาชนของตนแตกต่างกัน และเพื่อให้มนุษย์ได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเหมือนกัน จึงได้มีข้อตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับที่ประเทศภาคีสมาชิกยึดถือปฏิบัติ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หากพบว่าประเทศภาคีสมาชิกใดละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ย่อมได้รับการลงโทษ ตอบโต้ หรือนำมาตรการทางเศรษฐกิจมากำหนดด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้



หน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีการกำหนดหน้าที่ของประชาชนชาวไทยไว้ในหมวด ๔ ว่าด้วย “หน้าที่ของชนชาวไทย” ไว้ ดังนี้

มาตรา ๗๐ บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพื่อกำหนดให้เป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนในการพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่แก้ไขถ้อยคำเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้หลักการดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นครั้งแรกอีกด้วย

มาตรา ๗๑ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมาย

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพื่อกำหนดให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่ต่อประเทศ บุคคลที่เป็นประชาชนชาวไทย



ทุกคนต้องมีหน้าที่ในการปกป้องประเทศไม่ว่าด้านใด ๆ รวมทั้งต้องรักษาผลประโยชน์ของชาติ และมีหน้าที่เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อให้ประเทศและประชาชนมีความผาสุก

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่เพิ่มให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของชาติด้วย นอกจากนี้หลักการดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นครั้งแรกอีกด้วย

มาตรา ๗๒ บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

บุคคลซึ่งไปใช้สิทธิหรือไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปใช้สิทธิได้ ย่อมได้รับสิทธิหรือเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพื่อให้ประชาชนชาวไทยมีส่วนร่วมในการเลือกตัวแทนของตนเข้าสู่ระบบการปกครอง กำหนดให้บุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดังนั้นรัฐต้องมีหน้าที่โดยตรงในการอำนวยความสะดวกและจัดให้สามารถไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยง่าย การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควรย่อมเสียสิทธิบางประการตามที่กฎหมายกำหนดแล้วแต่กรณี ในทางตรงกันข้ามหากไปใช้สิทธิเลือกตั้งย่อมได้สิทธิบางประการ



ตามที่กฎหมายบัญญัติเช่นกัน เพื่อเป็นการจูงใจให้บุคคลไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
ควบคู่กับการตัดสิทธิของผู้ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการ
การซื้อสิทธิขายเสียงอีกทางหนึ่งด้วย

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ใน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่เพิ่มให้
ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งอาจได้รับสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนี้
หลักการดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๕๖๒ เป็นครั้งแรกอีกด้วย

มาตรา ๗๓ บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือ
ในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือ
ราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรม
ของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพื่อกำหนดให้
ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่เสียสละ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
บทบัญญัตินี้จึงกำหนดให้ประชาชนชาวไทยทุกคนต้องมีหน้าที่
เสียสละเพื่อส่วนรวมในการรับราชการทหาร ป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัย เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ ตลอดจนมีหน้าที่อื่น ๆ
เช่น รับการศึกษาอบรม ปกป้องศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น



หลักการดังกล่าวเป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แต่เพิ่มหน้าที่ของประชาชนในการช่วยเหลือป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ นอกจากนี้หลักการดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๗๕ เป็นครั้งแรกอีกด้วย

มาตรา ๗๔ บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ในการปฏิบัติหน้าที่และในการปฏิบัติกรอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน บุคคลตามวรรคหนึ่งต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งละเลยหรือไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหน้าที่ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง บุคคลผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอให้บุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือผู้บังคับบัญชาของบุคคลดังกล่าวชี้แจง แสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในวรรคหนึ่งหรือวรรคสองได้

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรานี้ เพื่อกำหนดให้ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวกและบริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล และต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง



ซึ่งหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ๑) เกิดผลประโยชน์สูงสุดของประชาชน ๒) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ๓) มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ๔) ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น ๕) ปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ๖) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ ๗) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้ไม่ให้ผู้สมัครรับการเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองไม่ว่าระดับใดมีส่วนได้เปรียบหรือเสียเปรียบทางการเมือง และเพื่อกำกับตลอดจนปรับปรุงการดำเนินงานของข้าราชการ และพนักงานของรัฐเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลและเป็นกลางทางการเมือง

หลักการดังกล่าวเป็นหลักการเดิมตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และเป็นหลักการที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นครั้งแรกอีกด้วย

รัฐธรรมนูญนอกจากจะมีบทบัญญัติในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างชัดเจนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ขณะเดียวกันก็ได้กำหนดให้ประชาชนมีหน้าที่บางประการควบคู่ไปด้วย กล่าวคือ เมื่อรัฐได้ให้หลักประกันในสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนแล้ว ประชาชนก็มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อรัฐด้วย ดังนั้น การปฏิบัติตามกฎหมายและประพฤติตนเป็นพลเมืองดีตามรัฐธรรมนูญอย่างเข้มแข็ง จึงถือเป็นความรับผิดชอบของประชาชนชาวไทยทุกคนที่ต้องยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั่นเอง



แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิต ประชาธิปไตย

พลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยควรมีแนวทางการปฏิบัติตน
ดังนี้ คือ

๑. ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่

- (๑) การเคารพกฎหมาย
- (๒) การรับฟังข้อคิดเห็นของทุกคนโดยอดทนต่อความ
ขัดแย้งที่เกิดขึ้น
- (๓) การยอมรับในเหตุผลที่ดีกว่า
- (๔) การซื้อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
- (๕) การกล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม กล้าเสนอ
ตนเองในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา
- (๖) การทำงานอย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา

๒. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- (๑) การประหยัดและอดออมในครอบครัว
- (๒) การซื้อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำ
- (๓) การพัฒนางานอาชีพให้ก้าวหน้า
- (๔) การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
- (๕) การสร้างงานและสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อ
ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมโลก



(๖) การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดีต่อชาติเป็นสำคัญ

๓. ด้านสังคม ได้แก่

- (๑) การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
- (๒) การรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น
- (๓) การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า
- (๔) การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์
- (๕) การเคารพระเบียบของสังคม
- (๖) การมีจิตสาธารณะ คือ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม

และรักษาสาธารณสมบัติ

นอกจากนี้ หากต้องการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมให้ดีขึ้นในวงกว้าง จำเป็นอย่างยิ่งที่เราควรจะสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคคลอื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชนและคนอื่น ๆ ในสังคม โดยมีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

๑. การปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา และนำหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง

๒. เผยแพร่ อบรม หรือสั่งสอนบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน และคนในสังคม ให้ใช้หลักการทางประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน



๓. สนับสนุนชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยการบอกเล่า เขียนบทความเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

๔. ชักชวน หรือสนับสนุนคนดีมีความสามารถในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน

๕. เป็นหูเป็นตาให้กับรัฐหรือหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุนคนดี และแจ้งเบาะแสคนที่เป็นภัยกับสังคม

ทั้งนี้ การสนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ควรเป็นจิตสำนึกที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดประชาธิปไตยอย่างแท้จริง



บทสรุป

การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่นั้น คำตอบเบ็ดเสร็จคงไม่ได้อยู่ที่การมีรัฐธรรมนูญที่ดีและสมบูรณ์แบบเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับประชาชนในประเทศจะต้องฝึกฝนและพัฒนาตนเองเพื่อก้าวข้ามสู่ความเป็นพลเมืองซึ่งมีความเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความกระตือรือร้นในการรักษาสีทิตต่าง ๆ ของตนและชุมชนของตนเองอย่างเข้มแข็ง ที่สำคัญคือประชาชนควรให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความเต็มใจโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มีเหตุมีผล เพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงสังคมโดยรวม ตลอดจนยึดหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม มีการปฏิบัติตนตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนาควบคู่กันไปด้วย พร้อม ๆ กับดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างจริงจัง อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง





บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “เร่งสร้าง “พลเมือง” เพื่อสร้างชาติ”,
รัฐสภาสาร. ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๕,
หน้า ๒๘-๓๖.

คณะกรรมการวิสามัญบัณฑิตนารมณณ์ จดหมายเหตุและ
ตรวจรายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ,
สำนักกรรมการ ๓. **เจตนารมณณ์รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. กรุงเทพฯ :
สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,
๒๕๕๐.

วัชรวิชัย สาร. “ “จิตสาธารณะ” และ “สำนึกพลเมือง” ปฐมบท
แห่งการเมืองภาคพลเมือง”, **รัฐสภาสาร**. ปีที่ ๖๐
ฉบับที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๕, หน้า ๙-๒๗.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **พลเมืองในระบบ
ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔.



เว็บไซต์

กิตติศักดิ์ ปรกิติ. **ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนา**

ประชาธิปไตยไทย. สืบค้นเมื่อ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖,

จาก [www.kpi.ac.th/.../ความสำคัญของพลเมือง%20](http://www.kpi.ac.th/.../ความสำคัญของพลเมือง%20อ.กิตติศักดิ์.pdf)

[อ.กิตติศักดิ์.pdf](http://www.kpi.ac.th/.../ความสำคัญของพลเมือง%20อ.กิตติศักดิ์.pdf)

พุทธชาติ ทองเอม. **หน้าที่ของชนชาวไทย.** สืบค้นเมื่อ ๑๗

กรกฎาคม ๒๕๕๖, จาก [http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/](http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0...)

[%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0...](http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0...)

รัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านใดบ้าง??? สืบค้นเมื่อ

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖, จาก [http://www.learners.in.th/](http://www.learners.in.th/blogs/posts/367187)

[blogs/posts/367187](http://www.learners.in.th/blogs/posts/367187)

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. **หน้าที่ของชนชาวไทย.** สืบค้นเมื่อ

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖, จาก [http://www.senate.go.th/](http://www.senate.go.th/web-senate/leftmenu/roles-thai.htm)

[web-senate/leftmenu/roles-thai.htm](http://www.senate.go.th/web-senate/leftmenu/roles-thai.htm)

สุเทพ เอี่ยมคง. **สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย.** สืบค้นเมื่อ ๑๗

กรกฎาคม ๒๕๕๖, จาก [http://www.kpi.ac.th/wiki/index.](http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0...)

[php/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0...](http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0...)



พิมพ์ที่ สำนักงานการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
[Http://www.parliament.go.th](http://www.parliament.go.th)